

پایه آیین‌نامه ثبت و اشاعه پیشنهادها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شماره ۱۹۵۹۲۹/۱ و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایراندک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایه قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوطه شذنی است.

معاونت پژوهش و فن آوری

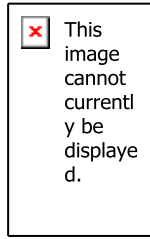
به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بایاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، مادانشجویان و اسخنای هیمت علمی و احدنای آزاد اسلامی متعمدی کردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تمهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کیه بهکاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تمهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کیه بهکاران پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تمهد به اجتناب از هرگونه جانبداری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تمهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تمهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۸- اصل ترویج: تمهد به رواج دانش و اشاعه نتایج آن به بهکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۹- اصل برانت: التزام به برانت جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیر علمی می

آلایند.

تعهد نامه اصالت پایان نامه

اینجانب خدیجه محمدی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته در رشته حقوق خصوصی که در تاریخ ۱۳۹۹/۱۱/۱۸ از پایان نامه خود تحت عنوان:

"احکام حقوقی طفل حاصل از رحم جایگزین در حقوق ایران و لبنان"

با کسب نمره‌ی درجه ۱۶/۵ دفاع نموده‌ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

(۱) این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوط ذکر و درج کرده‌ام.

(۲) این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

(۳) چنانچه بعد از فراغت تحصیل قصد استفاده و هرگونه بهره‌برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

(۴) چنانچه در هر مقطعی زمانی برخلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می‌پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی‌ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: خدیجه محمدی

تاریخ و امضاء ۱۴۰۰/۰۷/۲۰

 This image cannot currently be displayed.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد صفادشت

دانشکده علوم انسانی، گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

گرایش: حقوق خصوصی

عنوان:

احکام حقوقی طفل حاصل از رحم جایگزین در حقوق ایران و لبنان

استاد راهنما: دکتر صالح خدری

نگارنده:

خدیجه محمدی

زمستان ۱۳۹۹

تشر و قدردانی

پروردگار را سپاسگزارم که؛

بار دیگر به من فرصت آموختن داد.

از پدر و مادر عزیز و مهربانم به خاطر زحماتی که در طول زندگی همواره برای پیروزی و شادکامی من به جان خریدند، تشکر می‌کنم.

از همسر عزیزم به خاطر همکاری‌ها و دلگرمی‌هایش متشکرم.

از استاد موقر جناب آقای دکتر صالح خدری که زحمت زیادی برای تحقق این پایان نامه داشتند، متشکرم.

تقدیم به:

مهربانترین همراهان زندگی،

پدر

مادر

همسر

عزیزم که حضورشان همیشه

گرما بخش روح من بوده است.

فهرست مطالب

شماره

صفحه

فصل اول: کلیات تحقیق	۳
۱-۱- بیان مسئله.....	۴
۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۷
۱-۳- اهداف تحقیق.....	۷
۱-۳-۱- اهداف علمی.....	۷
۱-۳-۲- اهداف کاربردی.....	۷
۱-۴- سوال تحقیق.....	۷
۱-۶- روش تحقیق.....	۹
۱-۶-۱- ابزار گردآوری اطلاعات.....	۹
۱-۶-۲- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات.....	۹
فصل دوم: مفاهیم، پیشینه و نظریه‌های راجع به رحم جایگزین	۱۱
۱-۲- تعاریف و اصطلاحات.....	۱۳
۱-۲-۱- قرارداد رحم جایگزین:.....	۱۳
۱-۲-۲- نسب.....	۱۳
۱-۲-۳- تربیت.....	۱۴
۱-۲-۴- ارث.....	۱۴
۱-۲-۵- ولایت.....	۱۴
۱-۲-۶- حضانت.....	۱۵
۱-۲-۷- مادر حکمی.....	۱۶
۲-۲- رحم جایگزین.....	۱۶
۱-۲-۲- اقسام رحم جایگزین.....	۱۷
۱-۲-۲-۱- جانشینی سنتی رحم.....	۱۷
۱-۲-۲-۲- جایگزینی کامل.....	۱۸
۱-۲-۲-۳- جایگزینی نسبی.....	۱۸
۱-۲-۲-۴- استفاده از تخمک اهدایی.....	۱۸

- ۱۸-۲-۱-۵- استفاده از جنین اهدایی.....۱۸
- ۱۸-۲-۲-۲- ضرورت و موارد استفاده از رحم جایگزین.....۱۸
- ۱۹-۲-۲-۳- شرایط زوج متقاضی استفاده از رحم جایگزین.....۱۹
- ۱۹-۲-۲-۴- شرایط زن صاحب رحم.....۱۹
- ۲۰-۲-۲-۵- موارد لازم در مشاوره‌های مربوط به استفاده از رحم جایگزین.....۲۰
- ۲۰-۲-۲-۶- مزایا و ابعاد مثبت رحم جایگزین.....۲۰
- ۲۱-۲-۲-۷- معایب و ابعاد منفی رحم جایگزین:.....۲۱
- ۲۱-۲-۲-۸- آثار قرارداد.....۲۱
- ۲۱-۲-۲-۱-۸- حقوق و تعهدات مادر جانشین.....۲۱
- ۲۲-۲-۲-۸-۲- حقوق و تعهدات شوهر مادر جانشین جنین.....۲۲
- ۲۳-۲-۲-۸-۳- حقوق و تعهدات پدر و مادر جنین.....۲۳
- ۲۴-۲-۲-۹- تفاوت رحم جایگزین با شیوه‌های دیگر ناباروری.....۲۴
- ۲۵-۲-۲-۱۰- وضعیت نسب طفل متولد از رحم جایگزین.....۲۵
- ۲۵-۲-۲-۱۰-۱- نسب پدری.....۲۵
- ۲۶-۲-۲-۱۰-۱-۱- دیدگاه مخالفان.....۲۶
- ۲۶-۲-۲-۱۰-۱-۲- دیدگاه موافقان.....۲۶
- ۲۸-۲-۲-۱۰-۱-۳- نسب پدری طفل حاصل از تلقیح اسپرم مرد به رحم زن اجنبی:.....۲۸
- ۳۰-۲-۲-۱۰-۲- نسب مادری.....۳۰
- ۳۱-۲-۲-۱۰-۲-۱- مادر بودن صاحب تخمک و ادله‌ی آن.....۳۱
- ۳۱-۲-۲-۱۰-۲-۲- بودن صاحب رحم و ادله‌ی آن.....۳۱
- ۳۲-۲-۲-۱۰-۲-۳- دیدگاه دو مادری و ادله‌ی آن.....۳۲
- ۳۳-۲-۲-۱۰-۲-۴- دیدگاه مادر نبودن هیچ‌یک از زنان صاحب تخمک و صاحب رحم.....۳۳
- ۳۴-۲-۲-۱۱-۲-۱- تعریف نفقه.....۳۴
- ۳۴-۲-۲-۱۱-۲-۱- نفقه طفل متولد از رحم جایگزین.....۳۴
- ۳۶-۲-۲-۱۱-۲-۲- نفقه جنین فرا کاشته شده در رحم جایگزین.....۳۶
- ۳۷-۲-۲-۱۱-۲-۳- تعلق نفقه به حامل.....۳۷
- ۳۹-۲-۲-۱۱-۲-۴- تعلق نفقه به جنین.....۳۹

- ۴۰-۲-۱۲-توارث.....
- ۴۵-۲-۱۲-۱-وضعیت حقوقی طفل ناشی از لقاح بعد از فوت زوج یا زوجین.....
- ۴۹-۲-۱۲-۲-وضعیت ارث جنین منجمد شده.....
- ۵۴-۳-۲-پیشینه و مستند قانونی در حقوق ایران.....
- ۵۵-۲-۳-۱-ماهیت قرارداد استفاده از رحم جایگزین.....
- ۵۵-۲-۳-۱-۱-عقد معین و نامعین(بی نام):.....
- ۵۶-۲-۳-۱-۲-اجاره اشخاص.....
- ۵۹-۲-۳-۲-استفاده از ملاک مصلحت کودک.....
- ۶۰-۲-۳-۳-فرزندخواندگی.....
- ۶۱-۲-۳-۴-حق ملاقات.....
- ۶۲-۲-۴-سابقه تحقیقات داخل کشور.....
- ۶۵-فصل سوم: روش اجرای تحقیق.....
- ۶۶-۳-۱-روش تحقیق.....
- ۶۷-۳-۲-روش‌های گردآوری داده‌ها.....
- ۶۷-۳-۳-روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
- ۶۷-۳-۴-روش تهیه داده‌ها و اطلاعات.....
- ۶۹-فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
- ۷۰-۴-۱-دسته‌بندی نظام‌های حقوقی دنیا در زمینه رحم جایگزین.....
- ۷۱-۴-۲-قانون نحوه اهدای جنین به زوجین نابارور.....
- ۷۳-۴-۳-اجاره رحم از دیدگاه شرع و قانون ایران.....
- ۷۴-۴-۳-۱-بررسی فقهی قرارداد رحم جایگزین:.....
- ۷۷-۴-۳-۱-۱-جواز یا حرمت انتقال جنین از نظر فقهی.....
- ۷۸-۴-۳-۱-۱-۱-نظر موافقان.....
- ۷۹-۴-۳-۱-۱-۲-نظر مخالفان.....
- ۸۰-۴-۳-۲-موضع مسیحیت در مورد رحم جایگزین.....
- ۸۲-۴-۳-۲-۱-دیدگاه و موضع مسیحیت در مورد تلقیح مصنوعی.....
- ۸۳-۴-۳-۲-۲-دیدگاه و موضع مسیحیت در مورد انجماد جنین.....

- ۴-۴- اجاره رحم از دیدگاه شرع و قانون لبنان..... ۸۳
- ۴-۴-۱- قرارداد جایگزینی در قوانین لبنان..... ۸۴
- ۴-۴-۲- تعریف رحم جایگزین در قانون لبنان:..... ۸۵
- ۴-۴-۲-۱- قرارداد در قانون لبنان:..... ۸۵
- ۴-۴-۲-۲- قراردادهای منعقد شده در بارداری برای دیگران در قانون لبنان..... ۸۷
- ۴-۴-۳- ماهیت قرارداد رحم جایگزین در قانون لبنان:..... ۸۸
- فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها..... ۹۵
- ۵-۱- نتایج تحقیق..... ۹۶
- ۵-۲- پیشنهادات تحقیق..... ۹۸
- فهرست منابع..... ۹۹

چکیده:

استفاده از فناوریهای جدید در حوزه پزشکی، امکانات جدیدی را در اختیار بشر امروزی قرار داده است. یکی از این تکنولوژیها ناباروری مردان و زنان است. در این زمینه تاکنون، از روشهای درمان ناباروری مختلف بصورت ای وی اف، ای یو ای و ... مورد استفاده نیازمندان قرار گرفته است. از دیگر روشهای درمان ناباروری، استفاده از رحم جایگزین است. از این روش در شرایطی استفاده می شود که زوجه فاقد توانایی لازم برای پرورش جنین در رحم خود باشد. استفاده از فناوریهای جدید در زمینه پزشکی نیز مانند دیگر زمینهها، پرسشهایی را بدنبال دارد. امروزه جامعه شناسان، حقوقدانان، فیلسوفان اخلاق و عالمان دینی هر یک دغدغههایی را در مورد استفاده از روش رحم جایگزین دارند. با توجه به اینکه در شرایط کنونی، در جوامع مختلف، از روشهای کمک باروری استفاده می کنند، انتظار می رود که جامعه ایران نیز به زودی با دشواریهای نظری و عملی گوناگون کاربرد این روش مواجه شود. به همین دلیل، ضروری است هم زمان با استفاده از این قبیل درمانها، عالمان و متخصصان رشتههای مرتبط با مسئله، از جوانب گوناگون به بررسی آن بپردازند. نظریه مطروحه در کشورهای مختلف، در خصوص استفاده از رحم جایگزین متفاوت بوده است در این میان، برخی این پدیده را مجاز و برخی دیگر آن را به دلیل ملاحظات متعدد رد کرده اند و فقها نیز در این باره اختلاف نظر دارند. استفاده از رحم جایگزین در بیشتر کشورهای عربی غیر قانونی است. اگرچه در برخی از کشورهای غربی قانونی شده است و برخی از موارد در این کشورها کار به مرجع قضایی و دادگاهی می رسد که اعتبار این قرارداد را تأیید کند و سایر کشورها از تصویب این فرآیند به عنوان یک روش مدرن تولید مثل جلوگیری کردند. متأسفانه، نظام حقوقی ایران در این زمینه از نظر وضع قوانین و مقرراتی که بتواند پاسخگوی مسائل و مشکلات حاصل از استفاده از رحم جایگزین باشد، تلاش چشمگیری به عمل نیاورده است. در حقوق ایران، در زمینه استفاده از رحم جایگزین از نظر شرعی و قانونی منعی وجود ندارد. از سوی دیگر قانونگذاران لبنان قوانین بازتولید صنعتی را طبق مقررات قانون حرفه پزشکی تنظیم نکرده اند، بنابراین خلاء قانونگذاری هم در این باره روشن است و قواعد عمومی را حاکم بر این روند تعیین می کند، در این تحقیق، وضعیت حقوقی این موضوع، در قانون ایران و لبنان بصورت تطبیقی به موضوع استفاده از روش رحم جایگزین و تبیین جنبه حقوقی طفل متولد ناشی از آن، در دو کشور ایران و لبنان پرداخته شده است.

کلید واژهها: رحم جایگزین، مادر جانشین، والدین حکمی، ناباروری، تلقیح مصنوعی، جنین، نسب، توارث.

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- بیان مسئله

استفاده از فناوریهای جدید در زمینه پزشکی، مانند دیگر عرصه‌های زندگی انسان، امکانات جدید و پرمتری را در اختیار انسان قرار داده است. پیشگیری از وقوع برخی بیماریهای خطرناک و همه‌گیر، کاهش رنج بیماران و افزایش امید به زندگی، از ثمرات بهره‌گیری از فناوریهای جدید علوم پزشکی - اند. به رغم اینکه با دستاوردهای کنونی نمی‌توان به رفع و درمان همه بیماریها برای همه افراد اقدام کرد، پیشرفتهای دهه‌های اخیر، امکان امید به بهبود بسیاری از بیماران را ایجاد کرده است. یکی از این بیماریها، ناباروری مردان و زنان است. تولد اولین فرزند حاصل از لقاح خارج رحمی در ۱۹۷۸ م این امکان را برای زوجین نابارور فراهم ساخت که خلاف چند دهه قبل، همچنان به داشتن فرزند امیدوار باشند. از آن هنگام تاکنون، تکنیک‌های درمان ناباروری مانند اهدای گامت و اهدای جنین به شکل، زیفت، جیفت، ای وی اف، ای یو ای، تخمک‌گذاری گسترده‌ای مورد استفاده نیازمندان قرار گرفته است.

از دیگر روش‌های درمان ناباروری، استفاده از رحم جایگزین است. در این روش، علاوه بر زوج نابارور، زنی که جنین را در رحم خود پرورش می‌دهد تا پس از تولد، آن را در اختیار زوج نابارور قرار دهد نیز نقش و اهمیت ویژه‌ای دارد. از این روش در شرایطی استفاده می‌شود که زوج فاقد توانایی لازم برای حمل و پرورش جنین در رحم خود باشد.

اما استفاده از فناوری در زمینه پزشکی نیز مانند دیگر زمینه‌ها، پرسش‌هایی را برانگیخته است. این پرسش‌ها در زمینه‌هایی چون دین، اخلاق، حقوق، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی مطرح می‌شوند. گسترش رشته‌هایی مانند اخلاق پزشکی، حقوق پزشکی و جامعه‌شناسی پزشکی حاصل طرح همین پرسش‌هاست. برای مثال اخلاق پزشکی حاصل تأملات و تعاملات فیلسوفان اخلاق و پزشکان است و در زمینه وسیع‌تر اخلاق زیستی در مورد مسائلی نظری شکل گرفته است که با پیشرفت‌های علمی و پزشکی، در اذهان فیلسوفان و نظریه پردازان اخلاق پدید می‌آیند. این زمینه‌ها، چنان که از نامشان پیداست، خصلت میان رشته‌ای دارند؛ زیرا تأمل درباره آنها و حل و فصل‌شان، در گرو ارتباط متقابل عالمان رشته‌های تخصصی مختلف با یکدیگر است.

آشکار است که مسائل فوق، به تبع، در مورد استفاده از روش‌های کمک باروری نیز به وجود آمده است. امروزه جامعه شناسان، روان‌شناسان، حقوقدانان، فیلسوفان اخلاق و عالمان دینی هر یک دغدغه‌هایی در مورد کاربرد تقریباً گسترده این روشها دارند. عالمان دینی، از موضع تعالیم دینی کاربرد این روشها را بررسی می‌کنند. به ویژه در ادیان سامی که تعالیم شرعی گسترده‌ای وجود دارد و ازدواج و تولید مثل، مطابق ضوابطی خاص صورت می‌گیرد، استفاده از روشهای درمان ناباروری می‌تواند پرسشهایی را فرا روی عالمان دینی قرار دهد. همچنین، روان‌شناسان، به ویژه روان‌شناسان کودک و خانواده و روان‌شناسان اجتماعی، کاربرد روشهای درمان ناباروری را قابل توجه می‌دانند.

تأثیر این روشها بر روان زوجین نابارور یا اهداکنندگان گامت و کودک حاصل از درمان، موضوع مطالعه آنان است. فیلسوفان اخلاق، به چگونگی توجیه اخلاقی، حقوقدانان، به روابط حقوقی افراد دخیل در مسئله و وظایف و تکالیف آنان نسبت به یکدیگر و جامعه شناسان به پیامدهای اجتماعی کاربرد روشهای درمان ناباروری و تحولات جمعیتی حاصل، می اندیشند. پرسش اصلی جامعه شناسان این است که آثار اجتماعی این قبیل درمانها چیست؟ و چه سیاست جامعه شناختی و جمعیت شناختی ای را می توان و باید در مورد آنها برگزید؟ با توجه به اینکه در شرایط کنونی، در جامعه ما، روشهای کمک باروری به تدریج استفاده می شوند، می توان انتظار داشت که جامعه ایران نیز به زودی با دشواریهای نظری و عملی گوناگون کاربرد این روشها مواجه شود. به همین دلیل، ضروری است هم زمان با استفاده از این قبیل درمانها، عالمان و متخصصان رشته‌های مرتبط با مسئله، از جوانب گوناگون به بررسی آن بپردازند. این عارضه در خانواده‌های ایرانی، مشکلی بزرگ تلقی می شود و روشهای سنتی برای رفع این مشکل مانند فرزندخواندگی هنوز در میان اقشاری از جامعه ایران پذیرفته نیست. جامعه ما همچنان در معرض ناهنجاریهای روانی و اجتماعی ناشی از این مشکل است. از سوی دیگر ما این روزها شاهد یک بحث گسترده و چند بعدی در موضوع جانشینی هستیم و نظرات کشورها متفاوت بوده است در میان آنها برخی مجاز به این کار بوده اند و برخی دیگر آن را به دلیل ملاحظات متعدد رد کرده اند؛ و فقها نیز در این باره اختلاف نظر دارند.

استفاده از رحم جایگزین یکی از تحولات اخیر است و این روش در بیشتر کشورهای غربی غیر قانونی است. اگرچه در برخی از کشورهای غربی (انگلیس، ایالات متحده آمریکا ...) قانونی شده بود و برخی از موارد در این کشورها کار مرجع قضایی و دادگاهی می‌رسد که اعتبار این قرارداد را تأیید می‌کند و سایر کشورها از تصویب این فرآیند به عنوان یک روش مدرن تولید مثل جلوگیری کردند. متأسفانه، نظام حقوقی ایران در این زمینه از نظر وضع قوانین و مقرراتی که بتواند پاسخگوی مسائل و مشکلات حاصل از استفاده از رحم جایگزین باشد، تلاش چشمگیری به عمل نیاورده است؛ لذا، براساس اصل ۱۶۷ قانون اساسی بایستی راه حل را در فتاوی‌ای معتبر فقهای عظام جستجو نمود؛ که در حقوق ایران، در زمینه استفاده از رحم جایگزین از نظر شرعی و قانونی منعی وجود ندارد.

و از سوی دیگر قانونگذار لبنان قوانین بازتولید صنعتی را طبق مقررات قانون حرفه پزشکی تنظیم نکرده است، بنابراین خلاء قانونگذاری هم در این باره روشن است و قواعد عمومی را حاکم بر این روند تعیین می‌کند، اما به عنوان یک روش نوین تولید در معرض جزئیات این کار پزشکی قرار نگرفته است. فرزندآوری در بسیاری موارد، فقط به زوج محدود نمی شود، بلکه بیش از این است و شخص ثالثی را برای تکمیل این روند و همچنین نقش پزشک که در انجام این کار پزشکی ضروری است را شامل شود. روشها متفاوت بوده و رحم جایگزین تنها یکی از این روشهای نوظهور در نتیجه پیشرفت علم پزشکی بوده و این در حالی است که اثرات این کار فقط به همسران محدود نمی شود و شامل خانم بارداری که محرک اصلی این فرایند و کودک را نیز شامل می شود که قربانیان این پیشرفت علمی

هستند. در حالی که موضوع حفظ اصل و نسب یکی از مهم‌ترین ارزشهایی است که هم دین و هم قانون دوست دارند از آن محافظت کنند اینها از جمله مواردی است که نمی‌توان آن را نقض کرد. از آنجایی که اخیراً موضوع پدیده رحم جایگزین درهای جامعه شرقی کوبیده است، مطالعه مسئله اجاره رحم برای تهیه یک راه حل قانع کننده برای مشکلات مطرح شده توسط این سیستم و با تعریف ماهیت آن، شروع به تعیین میزان مشروعیت آن و پایان دادن به مفاد تبعات آن لازم و ضروری است. در شرع مقدس اسلام برای احکام حقوقی انسان‌ها حکمی وجود دارد؛ مسأله استفاده از رحم جایگزین و انتساب طفل متولد از رحم جایگزین از افعالی است که باید حکم تکلیفی و وضعی آن مشخص گردد. با توجه به این که این بحث در جوامع امروزی بیش از پیش رایج گردیده است، بایستی احکام تکلیفی آن نیز مطرح و مشخص گردد. لذا احکام حقوقی کودکان متولد از رحم جایگزین قابل بررسی است:

- ۱- احکامی که به رابطه حقوقی بین دو انسان (فرزند و پدر و مادر) مربوط می‌شوند، مانند نسب و توارث
  - ۲- احکامی که ناظر به استیفای حقوق معنوی و مادی کودک اند، مانند حضانت، ولایت و نفقه
  - ۳- در زمینه توارث این مسأله که کودک متولد شده در اثر لقاح بعد از فوت پدر، آیا وارث محسوب می‌گردد و با بقیه وراثت در ماترک شریک می‌باشد؟ یا خیر؟
  - ۴- مسأله دیگر که شباهت کامل با مسأله ۳ دارد وضعیت ارث طفل در فرضی است که زوجین هر دو از دنیا رفته‌اند و بعد از فوت آنها نطفه طفل منعقد می‌گردد.
  - ۵- از جمله مسائل دیگر در مورد ارث کودکان آزمایشگاهی وضعیت ارث جنین منجمد شده است که به مناسبت بحث از توارث کودکان متولد از رحم جایگزین قابل بررسی است.
  - ۶- در زمینه نفقه هم مسایلی چند مطرح است از جمله این که آیا حاملی که در شکم مادر جانشین قرار دارد مستحق نفقه می‌باشد؟ یا خیر؟
  - ۷- در صورتی که زوجین هر دو از دنیا رفته باشند، بعد از فوت آنها نطفه طفل منعقد گردد نفقه آن بر عهده کیست؟
- و چندین مسائل دیگر ...

پاسخ گویی به این پرسش‌ها و پرسش‌های ممکن دیگری که در زمینه توارث و نفقه طفل متولد از رحم جایگزین مطرح می‌شود از نظر حقوقی جای تحقیق و بررسی دارد که نیازمند توجه اساسی به اصول و قواعد کلی فقه و حقوق و نیز بهره‌گیری از فتاوی فقها و اندیشه‌های حقوقی است. لذا ما در این تحقیق مسائل مربوط به احکام حقوقی طفل حاصل از رحم جایگزین از نظر دو کشور ایران و لبنان مورد بررسی قرار می‌دهیم.

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

در مواجهه با مشکلات اجتماعی، احکام حقوقی بر حسب شرایط موجود وضع و تدوین می گردد. مسأله استفاده از رحم جایگزین و انتساب طفل متولد از رحم جایگزین از افعالی است که باید حکم حقوقی، تکلیفی و وضعی آن مشخص گردد که در کشورهای مختلف با توجه به قوانین موجود آنها مورد بررسی قرار می گیرد و در کشورهای مختلف رویکرد متفاوتی دارند.

در این تحقیق رویکرد دو کشور ایران و لبنان نسبت به طفل حاصل از رحم جایگزین مورد بررسی قرار می گیرد.

۱-۳- اهداف تحقیق

۱-۳-۱- اهداف علمی

تعیین رابطه بین تکالیف زوجین حکمی و زوجین جایگزین در طفل حاصل از آن از لحاظ نفقه، ارث، نگهداری، تربیت و ... از دیدگاه دو کشور ایران و لبنان

۱-۳-۲- اهداف کاربردی

نتایج این پایان نامه می توان در موسسات قضایی یا قانونگذاری بهره برداری شود.

۱-۴- سوال تحقیق

سوالات اصلی

۱- ماهیت حقوقی استفاده از رحم جایگزین چیست؟

۲- طفل متولد از رحم جایگزین ملحق به کیست؟ به صاحبان نطفه یا صاحب رحم؟

۳- آیا تشکیل جنین در محیط آزمایشگاه و انتقال آن به زن بیگانه از نظر قانونی و شرعی جایز و مورد قبول جامعه ایران و لبنان است؟

۴- آیا حکم قرابت رضاعی را می توان به باروری جانشین سرایت داد و بانوی صاحب رحم را در حکم مادر رضاعی دانست؟

سوالات فرعی

۱- آثار قرارداد استفاده از رحم جایگزین چیست؟

۲- شرایط و ویژگیهای اختصاصی انعقاد قرارداد استفاده از رحم جایگزین چیست؟

۳- وضعیت قرارداد پس از فوت صاحبان نطفه چگونه است؟

۴- وضعیت قرارداد پس از نقض تعهد چگونه است؟

۱-۵- فرضیه تحقیق

در حقوق ایران، در زمینه استفاده از رحم جایگزین از نظر شرعی و قانونی منعی صورت نگرفته است. در حقوق لبنان استفاده از رحم جایگزین و قرارداد آن را نمی پذیرند و آن را خلاف نظم عمومی و باطل می دانند.

در حقوق ایران ساختار عقد اجاره اشخاص در بین عقود معین، ساختار مناسب تری با توافق و تعهد به جانشینی در بارداری دارد: زیرا، به موجب این عقد، مادر جانشین متعهد می شود تا در برابر اجرت معین، جنین حاصل از تلقیح اسپرم و تخمک والدین متقاضی را در رحم خویش نگهداری و پرورش دهد و پس از زایمان، کودک متولد شده را به والدین حقیقی اش تحویل دهد که این موضوع با قرارداد اجاره اشخاص انطباق دارد. در حقوق لبنان قرارداد رحم جایگزین جایگاهی ندارد و مورد پذیرش قانون واقع نگردیده است و اگر قراردادی صورت پذیرد بصورت مخفی و پنهانی است و حمایتی از سوی قانون بعمل نیامده است.

در حقوق ایران در خصوص نسب پدری طفل متولد از رحم جایگزین، اکثر قریب به اتفاق فقها و حقوقدانان، طفل را ملحق به صاحب اسپرم می دانند: زیرا آنها راه تحقق نسب، وجود رابطه خونی و ژنتیکی بین صاحب اسپرم و طفل است. در خصوص نسب مادری نظریات مختلفی ارائه شده است: بطوری که برخی مایل به پذیرش صاحب تخمک به عنوان مادر طفل و برخی دیگر، مایل به پذیرش بانوی صاحب رحم و برخی دیگر طرفدار دیدگاه دو مادری هستند. در حقوق لبنان رویه یکسانی در این خصوص وجود ندارد بطوری که برخی مصلحت طفل، برخی رابطه ژنتیک و برخی دیگر عامل بارداری را معیار تعیین نسب طفل حاصل از رحم جایگزین می دانند.

در حقوق ایران، چنانچه بانوی صاحب رحم بعد از به دنیا آمدن طفل، او را شیر داده و شرایط تحقق رضاع و نشر حرمت وجود داشته باشد، بین آن دو محرمیت رضاعی به وجود آمده و تمام احکام خویشاوندی رضاعی نیز بر آنها جاری می شود و در صورتی که بانوی صاحب رحم طفل را شیر ندهد، با توجه به این که اخلاق، روان شناسی، باورهای تاریخی- اجتماعی و از همه مهم تر باورهای دینی مانع از ازدواج کودک با بانوی صاحب رحم می شود، می توان بین آن دو نوعی محرمیت تصور کرد؛ به طوری که اگر یک شبانه روز شیر خوردن در آغوش زنی او را در حکم مادر طفل قرار می دهد، منطقی خواهد بود که پرورش یافتن در رحم او به مدت نه ماه، حرمت در نکاح را ایجاد کرده است؛ بنابراین، با توجه به وحدت ملاک، می توان و قرابت رضاعی را در این خصوص جاری نمود. در حقوق لبنان بدلیل عدم پذیرش رحم جایگزین از سوی قانونگذار و بدلیل خلاف نظم عمومی و اخلاق عمومی در زمینه منع نکاح و محرمیت میان طفل و مادر جانشین حکمی وجود ندارد.

۱-۶- روش تحقیق

روش این تحقیق کتابخانه ای است.

۱-۶-۱- ابزار گردآوری اطلاعات

روش جمع آوری اطلاعات در این تحقیق از اسناد و بانک های اطلاعاتی موجود در دو کشور ایران و لبنان می باشد.

۱-۶-۲- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش تحلیل محتوا خواهد بود.

فصل دوم

مفاهیم، پیشینه و نظریه‌های راجع به رحم جایگزین